

RESEARCH ARTICLE

Open Access

Beşpare köyleri (Artvin-Türkiye) halk ilaçları

Folk medicines of Beşpare villages (Artvin-Turkey)

Bahar PALAŞOĞLU^{a*}, Özgür EMİNAĞAOĞLU^a

^a Orman Mühendisliği Bölümü, Orman Fakültesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, 08000 Artvin, Türkiye

Article Info

©2022 Ali Nihat Gökyiğit Botanical Garden Application and Research Center of Artvin Coruh University.

*Corresponding author:

e-mail: baharpalasoğlu@artvin.edu.tr
ORCID: 0000-0002-7454-3943

Article history

Received: January 2, 2022

Received in revised form: January 12, 2022

Accepted: January 12, 2022

Available online: January 14, 2022

This is an Open Access article under the CC BY NC ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Anahtar Kelimeler:

Artvin, Beşpare, etnobotanik, tıbbi, aromatik, bitki, Türkiye

Keywords:

Artvin, Beşpare, ethnobotany, medicinal, aromatic, plant, Turkey

ÖZ

Bu çalışma, 2017-2020 yılları arasında, Artvin ili merkez ilçesine bağlı Beşpare Köyleri olarak bilinen Seyitler, Vezirköy, Ahlat, Varlık ve Salkımlı köylerinde, halk tarafından tıbbi ve aromatik amaçla kullanılan bitki türlerinin yöresel isimleri ve kullanımlarının belirlenmesi, ayrıca bahçelerde yetiştirilen meyve potansiyellerinin tespit edilmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışma alanı, 190-3000 m yükseltiler arasında, 7.000 hektar yüzölçümüne sahiptir. Fitocoğrafik açıdan Holarktık bölgenin, Avrupa-Sibirya flora alanının, Öksin kesiminin, Kolşik altkesiminde yer almaktadır. Araştırma alanında, 120 kişiye uygulanan anket sonucunda; 39 familyaya ait 75 bitki türünün yöre halkı tarafından tıbbi ve aromatik amaçlarla kullanıldığı tespit edilmiştir. Anket sonuçları kullanılarak, bilgilendirici konsensüs (FIC-Factor informant consensus), geçerlilik düzeyi (FL-fidelity level) ve kullanım değeri (UV-use value) faktörü analiz edilmiştir. Araştırma alanında tıbbi ve aromatik amaçlarla kullanılan en fazla takson içeren familyalar sırasıyla; Rosaceae (8 takson), Astereceae (5 takson), Lamiaceae (4 takson), Apiaceae (4 takson)'dir.

ABSTRACT

This study was carried out to determine the local names and uses of plant species used for medicinal and aromatic purposes by the public in the villages of Seyitler, Vezirköy, Ahlat, Varlık and Salkımlı, known as Beşpare Villages of the central district of Artvin, between 2017 and 2020, as well as to determine the potential of fruit grown in the gardens. was made for the purpose. The study area has an area of 7,000 hectares between 190-3000 m altitudes. Phytogeographically, it is located in the Colchic sub-section of the Holarctic region, the Euro-Siberian flora area, the Euxine section. As a result of the questionnaire applied to 120 people in the research area; it has been determined that 75 plant species belonging to 39 families are used by the local people for medicinal and aromatic purposes. Using the survey results, informative consensus (FIC-Factor informant consensus), validity level (FL-fidelity level) and UV-use value factor were analyzed. The families containing the most taxa used for medicinal and aromatic purposes in the research area are respectively; Rosaceae (8 taxa), Astereceae (5 taxa), Lamiaceae (4 taxa), Apiaceae (4 taxa).

Citation:

To cite this article: Palaşoğlu B, Eminağaoğlu Ö (2022). Beşpare köyleri (Artvin-Türkiye) halk ilaçları. *Turk J Biod* 5(1): 1-16. <https://doi.org/10.38059/biodiversity.1052372>

1. GİRİŞ

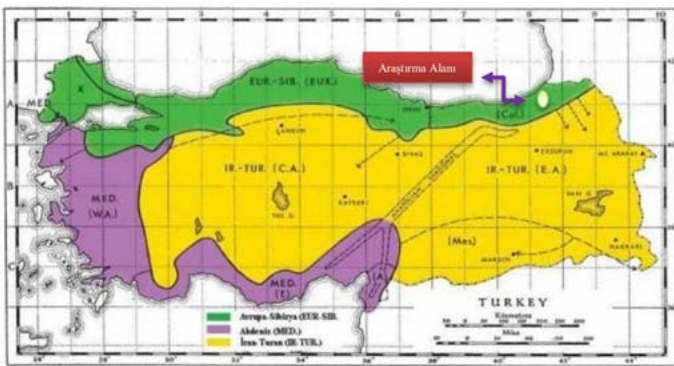
Türkiye, bitkisel tür çeşitliliği ve bitki gen kaynakları yönünden ılıman kuşağın en zengin ülkelerinden birisidir (Eminağaoğlu, 2015). Bu zenginlik halkın kullanım çeşitliliğine de yansımaktadır (Polat, 2010). Bitkilerden, öncelikle besin kaynağı olarak ve sağlık problemlerinde olmak üzere farklı amaçlarla, çok çeşitli şekillerde yararlanılmıştır. Tesadüfen ya da deneme yanılma yoluyla ortaya çıkarılan bu bilgiler çağdan çağa sözlü veya yazılı

geliştirilerek günümüze ulaşmış ve botanik kültürünü oluşturmuştur (Baytop, 1984; Yeşil, 2007; Kendir & Güvenç, 2010). Tıbbi bitkiler yerel tıbbi sistemlerin dünyada önemli bir parçası olarak bilhassa kırsal alanlarda, hastalıklara karşı bir tedavi yöntemi olarak kullanılmaya devam etmektedir (Çakılcıoğlu vd., 2007; Güneş & Özhatay, 2011; Hossain & Rahman, 2018; Karaköse vd., 2019). Bilim ve teknolojinin ilerlemesiyle ortaya çıkan farklı teknikler ve farklı yöntemler bitkilerden elde edilen etken maddelerinin kullanılabilirliğini arttırmış

ve bu şekilde gelişmiş ülkelerin bitkilere olan ilgisini ve ihtiyacını arttırmıştır (Demirtürk, 1990).

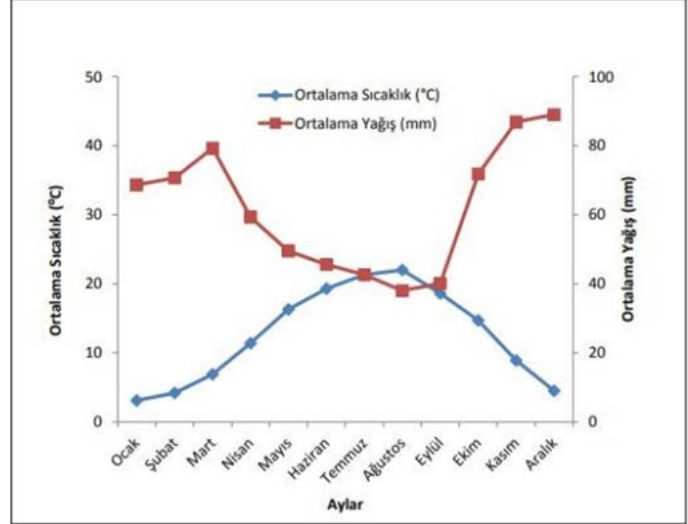
Türkiye'nin kuzey doğusunda, Holarktik bölgesinin Avrupa Sibirya flora alanının öksin kesiminin kolşik alt kesiminde bulunan Artvin ili, iklim yönünden oldukça değişkenlik göstermektedir (Şekil 1). Kıyı kesimlerinde, Arhavi, Hopa ve Kemalpaşa ilçelerinde tipik olarak her mevsim yağışlı Karadeniz iklimi, özellikle Ardanuç ve Şavşat ilçelerinde karasal iklim, araştırma alanın da içinde bulunduğu tüm Çoruh vadisi boyunca özellikle Ardanuç ve Yusufeli ilçelerinde Akdeniz iklimi etkisi ile yaz ayları sıcak ve kurak, kış ayları ise karasal iklime kıyasla daha ılıman ve daha az yağış alan bir mikro iklim görülür (Eminağaoğlu, 2015). Karasal, Akdeniz ve Osyenik iklimin birlikte görüldüğü Artvin, Türkiye'nin bitki çeşitliliği açısından en zengin illerinden birisidir. Bu nedenle, yıllardır birçok botanikçinin ilgi alanına girmektedir. Artvin ili aynı zamanda yaklaşık 350 adet tıbbi ve aromatik özelliğe sahip bitki türünün doğal yayılış gösterdiği bir il olarak, son yıllarda tıbbi ve aromatik bitkiler üzerinde çok sayıda çalışmaya ev sahipliği yapmıştır (Eminağaoğlu & Anşın, 2003, 2004; Eminağaoğlu, 2005, 2009, 2012, 2015; Eminağaoğlu vd., 2007, 2008, 2017, 2018a, 2018b, 2020; Çakılcıoğlu vd., 2007; Tepe vd., 2007; Polat & Satıl, 2012; Saraç vd., 2013; Yüksel & Eminağaoğlu, 2017; Karaköse vd., 2019; Erenler vd., 2019; Genç vd., 2019).

Araştırma alanı fitocoğrafik açıdan; Davis (1965)'in grid sistemine göre A8 karesinde yer almakta olup, Holarktik flora bölgesinin, Avrupa-Sibirya flora alanının, Öksin kesiminin, Kolşik altkesiminde bulunmaktadır (Eminağaoğlu, 2015).

Şekil 1. Türkiye'nin fitocoğrafik bölgeleri (Davis vd., 1971).

Artvin, 1949-2018 (DMI, 2018) yılları arası iklim verilerine göre; yılın en yağışlı ayı aralık ayı olup aylık toplam yağış ortalaması 100 mm, en kurak ay ise 31,4 mm toplam aylık ortalama yağış ile ağustos ayıdır (Şekil 2). En sıcak aylar ise temmuz ile ağustos olup, en soğuk ay ise ocak ayıdır.

Şekil 2. Walter (1956) yöntemine göre Artvin su bilançosu.

Bu çalışma, Artvin ili merkez ilçesine bağlı Beşpare Köyleri olarak bilinen Seyitler, Vezirköy, Ahlat, Varlık ve Salkımlı köylerinde (Şekil 3), halk tarafından tıbbi ve aromatik amaçla kullanılan bitki türlerinin yöresel isimleri ve kullanımlarının belirlenmesi, ayrıca bahçelerde yetiştirilen meyve potansiyellerinin tespit edilmesi amacıyla yapılmıştır.

Şekil 3. Araştırma Alanının Coğrafi Durumu.

2. MATERYAL VE METOT

Araştırmanın ana materyalini, 2017-2020 yılları arasında Beşpare köylerinde toplanan tıbbi ve aromatik özellikteki bitkilere ait örnek materyalleri, fotoğrafları ve kullanılan anket belgeleri oluşturmaktadır. Bölgede yaşayan insanların tıbbi ve aromatik bitki olarak kullanımına ilişkin bilgiler, 120 kişi ile yüz yüze anket tekniğinden yararlanılarak elde edilmiştir. Araştırma alanında yetişen ve halk tarafından değişik amaçlarla kullanılan bitkiler ile halk tarafından bilinmeyen veya bilindiği halde kullanılmayan bitkilerin kullanım amaçları, kullanım süreleri ve yöresel adları kaydedilmiştir. Ankete katılan yerel halkın yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, meslek gibi demografik özellikleri belirlenmiştir.

Tıbbi ve aromatik amaçlarla kullanılan bitkilerden alınan örnek materyalleri Artvin Çoruh Üniversitesi Herbaryumu (ARTH)'na yerleştirilmiştir. Toplanan bitki örnekleri için mevkisi, yetiştirme yeri özellikleri, yükselti, toplanma tarihi gibi bilgiler kaydedilmiştir. Bitki örneklerinin isimlendirilmesinde Türkiye Florası (Davis, 1965-1985; Davis vd., 1988; Güner vd., 2000) adlı eserden yararlanılmış, Bitkilerin genel isimleri Güner vd. (2012)'e göre verilmiştir.

Tıbbi ve aromatik bitkiler tanımlanırken bilimsel adları, Türkçe adları, varsa yöresel adı, kullanılan bitki kısımları, kullanım amaçları verilmiştir. Listede bitkiler, familya, cins ve takson sırası ile alfabetik olarak verilmiştir (Tablo 8).

Yerel olarak bilinen ve kullanılan her bitkinin önemini belirlemek, benzerlik ve farklılıklarını gösteren farklı nicel indeksler (UV, FIC, FL) kullanılmıştır. Her bitkinin önemini gösteren kullanım değeri (UV), her bitki türünün kullanım sayısının (U) toplam katılımcı sayısına (N) oranı ile belirlenmiştir (Trotter & Logan, 1986; Albuquerque vd., 2006; Abe & Ohtani, 2013; Eminağaoğlu vd., 2017; Karaköse vd., 2019).

FIC = $\frac{Nur - Nt}{Nur - 1}$ (Faktor Informants Consensus) formülü (Trotter & Logan, 1986) kullanılarak katılımcılar için fikir birliği faktörü hesaplandı. Hesaplanan FIC değerleri 0 ile 1 arasında değişmektedir ve '1' en yüksek onay seviyesini göstermektedir. 'Nur' herhangi bir hastalık ya da hastalık grubu için bilgi veren katılımcı sayısını, 'Nt' herhangi bir hastalık ya da hastalık grubu için kullanılan bitki türü sayısını ifade eder. FIC değeri, çeşitli hastalık kategorileri için çalışma alanında bitkilerin kullanımı ile ilgili bilgi verenler arasında fikir birliği olup olmadığını analiz etmek için kullanılır (Heinrich vd., 1998). FL değeri (uygunluk-geçerlik düzeyi) belirli bir tür için aynı

tıbbi kullanımı bildirenlerin sayısının, herhangi bir türün tıbbi kullanımını bildirenlerin sayısına oranının yüzdesi olarak tanımlanmıştır. Böylece, bir hastalık kategorisinde tedavi için kullanılan bitkilerin kullanım yoğunluğu belirlenmiştir (Friedman vd., 1986; Eminağaoğlu vd., 2017; Karaköse vd., 2019).

3. BULGULAR

Köylerde yaşayan yerel halktan 120 kişi ile yüz yüze görüşme yapılmıştır. Ankete katılanların %41'i (49 kişi) erkek, %59'u (71 kişi) kadındır (Tablo 1).

Tablo 1. Araştırmada bilgi edinilen kişilerin cinsiyet gruplarına göre sayısal ve oransal dağılımı

Cinsiyet	Kişi Sayısı	(%)
Kadın	71	59
Erkek	49	41
Toplam	120	100

Toplamda 49 erkek katılımcının ağırlıklı yaş grubu %61 (30 kişi) ile 50 ve üzeri yaş grubudur. Toplamda 71 kadın katılımcının ağırlıkta olduğu yaş grubu ise %52 (37 kişi) ile 50 yaş ve üzeridir.

Bitkilerin ilaç olarak tedavide kullanımları ile ilgili elde edilen veriler toplam da 120 kişiden elde edilmiş olup her yaş grubundan bilgi alınmıştır. Fakat elde edilen verinin %56 gibi büyük bir kısmı 50 ve üzeri yaş arasındaki kişilerden elde edilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Araştırmada bilgi edinilen kişilerin yaş gruplarına göre sayısal ve oransal dağılımı

Yaş Grupları	Kadın		Erkek		Toplam	
	Kişi	(%)	Kişi	(%)	Kişi	(%)
20-30	5	7	5	10	10	8
30-40	7	11	2	4	10	8
40-50	21	30	12	24	33	28
50 ve üzeri	37	52	30	61	67	56

Kadın katılımcılarda %85'inin (60 kişi) ilkökul, %7'sinin (5 kişi) ortaokul %4'ünün (3 kişi) lise, %1'inin (1 kişi) yüksekökol ve %3'ünün (2 kişi) üniversite mezunu olduğu, erkek katılımcıların ise %49'unun (24 kişi) ilkökul, %20'sinin (10 kişi) ortaokul, %14'ünün (7 kişi) lise, %14'ünün (7 kişi) yüksekökol ve %2'sinin (1 kişi) üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Anket uygulanan kişilerin büyük çoğunluğunu ilkökul mezunu (%70) olup, ortaokul mezunları (%13) ikinci sırada yer almaktadır (Tablo 3).

Tablo 3. Araştırmada bilgi edinilen kişilerin eğitim durumlarına göre sayısal ve oransal dağılımı

Eğitim durumu	Kadın		Erkek		Toplam	
	Kişi	(%)	Kişi	(%)	Kişi	(%)
İlkokul	60	85	24	49	84	70
Ortaokul	5	7	10	20	15	13
Lise	3	4	7	14	10	8
Yüksekokul	1	1	7	14	8	7
Üniversite	2	3	1	2	3	3

Kadın katılımcıların %92'sinin (65 kişi) ev hanımı, %4'ünün (3 kişi) serbest meslek, %1'inin (1 kişi) esnaf, %1'inin (1 kişi) işçi, erkek katılımcıların ise %51'inin (25 kişi) emekli, %24'ünün (12 kişi) serbest meslek, %10'unun (5 kişi) esnaf, %8'inin (4 kişi) işçi, %4'ünün (2 kişi) çiftçi ve %2'sinin (1 kişi) memur olduğu belirlenmiştir. Anket uygulanan kişilerin çoğunluğunu ev hanımları (%54) oluşturmakta olup ev hanımlarını %22 oranıyla emekli katılımcılar izlemektedir (Tablo 4).

Tablo 4. Araştırmada bilgi edinilen kişilerin meslek gruplarına göre sayısal ve oransal dağılımı

Meslek Grupları	Kadın		Erkek		Toplam	
	Kişi	(%)	Kişi	(%)	Kişi	(%)
Ev Hanımı	65	92	0	0	65	54
Emekli	1	1	25	51	26	22
Serbest Meslek	3	4	12	24	15	13
Esnaf	1	1	5	10	6	5
İşçi	1	1	4	8	5	4
Çiftçi	0	0	2	4	2	2
Memur	0	0	1	2	1	1

Tedavi amacıyla yararlanılan bitki kısımları arasında büyük farklılıklar tespit edilmiştir. Bitkilerin %39 toprak üstü kısımlarından, %26 meyvesinden, %12 yaprağından, %10 rizom, soğan ve yumru gibi toprak altı kısımlarından, %7 tohumundan ve %4 çiçeklerinden yararlanılmaktadır. Ayrıca reçinesinden, kabuk ve çiçek kurulu gibi kısımlarından da yararlanıldığı görülmüştür (Tablo 5).

Yöre halkı ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda tıbbi ve aromatik bitkilerin köylere göre bilinme oranları belirlenmiştir (Tablo 6).

Araştırma kapsamında elde edilen verilerden, halk tarafından bitkilerin, soğuk algınlığı vb. gibi basit rahatsızlıklardan, kanser gibi ağır hastalıklara kadar neredeyse her türlü rahatsızlığa karşı kullanıldıkları belirlenmiştir (Tablo 7).

Tablo 5. Araştırmada bilgi edinilen tedavi amaçlı kullanılan bitki kısımları sayısal ve oransal dağılımı

Yararlanılan organ	Sayı	(%)
Toprak üstü kısımlar	30	38
Meyve	20	26
Yaprak	9	12
Rizom-Yumru	7	10
Tohum	5	7
Çiçek	3	4
Kabuk	1	1
Reçine	1	1
Stilus (püskül, çiçek kurulu)	1	1
Toplam	77	100

Yöre halkının tedavi amacıyla bazı karışımları da kullandığı görülmüştür. Bu karışımlar aşağıda verilmiştir.

Karışım 1. 1 bağ maydanoz, 4 adet limon, 42 diş sarımsak karıştırılarak macun haline getirilir. 22 gün gölgede bırakılır. Daha sonra günde bir kaşık tüketilir. Böbrek ve safra taşlarını eritmede kullanılır. (Vezirköy Köyü)

Karışım 2. Çam sakızı, bal mumu ve bir miktar tereyağı macun haline getirilinceye kadar karıştırılır. Daha sonra yara veya çıban olan yere sürülür bir müddet bekletilir. Yara ve çıban tedavisinde kullanılır (Varlık Köyü).

Karışım 3. Zencefil, bal, karabiber ve limon karıştırılır, macun haline getirilir. Öksürük ve boğaz ağrısı tedavisinde kullanılır (Varlık Köyü).

Karışım 4. Acı biber ve sabun karıştırılıp macun haline getirilir. Çıban olan yere veya romatizmadan kaynaklı eklem ağrıları olan bölgeye sürülür. Romatizma ağrılarını gidermede ve çıbanları tedavi etmede kullanılır (Ahlat Köyü).

Karışım 5. 1 bardak dut pekmezi, 1 bardak su ve bir miktar bal kaynayan suya atılır. Pekmez kaynadıktan sonra içerisine 1 bardak un karıştırılır ve ateşten alınır. 1 yemek kaşığı tuz eklenir incitme ve burkulma gibi olaylarda hasarlı bölgeye sürülür ve birkaç gün bekletilir (Ahlat Köyü).

Karışım 6. Çam sakızı, yumurta beyazı, tereyağı ve hakiki zeytinyağı bir miktar krem ile karıştırılarak macun haline getirilir yaraya sürülür. Yaraların ve çıbanların tedavisinde kullanılır (Ahlat Köyü).

Tablo 6. Tıbbi ve aromatik özelliği olduğu bilinen bitkiler ve bilinme oranları

Bitki Adı	Kadın		Erkek		Toplam		Bilinirlik				
	Kişi	(%)	Kişi	(%)	Kişi	(%)	Ahlat	Salkımlı	Seyitler	Varlık	Vezirköy
<i>Alchemilla compactilis</i> Juz.	1	1	0	0	1	1				*	
<i>Allium cepa</i> L.	5	7	1	2	6	5	*	*	*	*	
<i>Althaea hirsuta</i> L.	2	3	0	0	2	2			*	*	
<i>Anethum graveolens</i> L.	2	3	0	0	2	2		*	*		
<i>Brassica oleracea</i> L.	2	3	4	8	6	5	*		*		
<i>Cichorium intybus</i> L.	2	3	0	0	2	2	*		*		
<i>Citrus reticulata</i> Blanco	2	3	1	2	3	2			*	*	
<i>Coriandrum sativum</i> L.	4	6	3	6	7	6		*	*	*	
<i>Cornus mas</i> L.	8	11	5	10	13	11	*	*	*	*	*
<i>Cydonia oblonga</i> Mill.	14	20	4	8	18	15	*	*	*	*	*
<i>Dianthus pallens</i> Sibth. & Sm.	2	3	1	2	3	2	*		*		
<i>Eruca vesicaria</i> (L.) Cav.	2	3	2	4	4	3			*	*	
<i>Ferula szowitziana</i> DC.	1	1	0	0	1	1			*		
<i>Ficus carica</i> L.	1	1	1	2	2	2	*			*	
<i>Foeniculum vulgare</i> Mill.	4	8	0	0	6	5	*	*	*		
<i>Helianthus tuberosus</i> L.	1	1	0	0	1	1			*		
<i>Helichrysum armenium</i> DC.	1	1	0	0	1	1			*		
<i>Hierochloe odorata</i> (L.) P.Beauv.	1	1	0	0	1	1			*		
<i>Hypericum perforatum</i> L.	1	1	0	0	1	1			*		
<i>Juglans regia</i> L.	6	8	2	4	8	7	*	*	*	*	
<i>Juniperus communis</i> L.	0	0	1	2	1	1			*		
<i>Lysimachia maritima</i> (L.) Galasso, Banfi & Soldano	0	0	1	2	1	1		*			
<i>Malus domestica</i> Borkh.	2	3	0	0	2	2		*	*		
<i>Malva sylvestris</i> L.	2	3	0	0	2	2		*		*	
<i>Mentha aquatica</i> L.	11	15	2	4	13	11	*	*	*	*	*
<i>Mespilus germanica</i> L.	0	0	1	2	1	1			*		
<i>Momordica charantia</i> L.	1	1	0	0	1	1			*		
<i>Morus alba</i> L.	4	6	0	0	4	3	*	*		*	
<i>Morus nigra</i> L.	4	6	0	0	4	3	*	*		*	
<i>Olea europaea</i> subsp. <i>europaea</i> L.	3	4	3	6	6	5	*		*	*	
<i>Petroselinum crispum</i> (Mill.) Fuss	16	22	8	16	24	20	*		*		
<i>Phoenix dactylifera</i> L.	3	4	3	6	6	5	*	*	*	*	
<i>Pimpinella anisum</i> L.	1	1	0	0	1	1			*		
<i>Pinus sylvestris</i> L.	4	6	3	6	7	6	*		*	*	
<i>Plantago major</i> subsp. <i>intermedia</i> (Gilib.) Lange	8	11	6	12	14	12	*	*		*	*
<i>Platanus orientalis</i> L.	1	1	0	0	1	1			*		

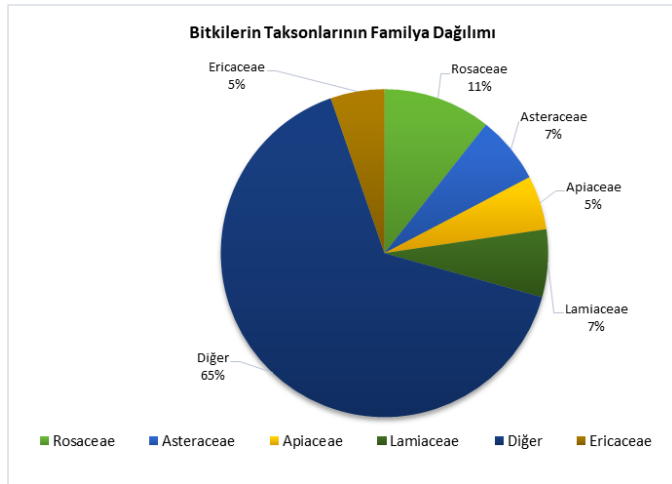
<i>Portulaca oleracea</i> L.	1	1	0	0	1	1			*		
<i>Prunus armeniaca</i> L.	2	3	0	0	2	2	*		*		
<i>Prunus avium</i> (L.) L.	7	10	3	6	10	8			*	*	*
<i>Punica granatum</i> L.	2	3	0	0	2	2			*		
<i>Raphanus raphanistrum</i> subsp. <i>sativus</i> (L.) Domin	8	11	7	14	15	12		*	*	*	*
<i>Rhododendron</i> sp.	1	1	0	0	1	1	*				
<i>Rhus coriaria</i> L.	2	3	1	2	3	2		*	*	*	
<i>Rosa canina</i> L.	3	4	2	4	5	4	*	*	*		
<i>Rosmarinus officinalis</i> L.	2	3	0	0	2	2			*		
<i>Rubus sanctus</i> Schreb.	0	0	1	2	1	1					*
<i>Rumex patientia</i> L.	4	6	0	0	4	3	*				
<i>Salvia fruticosa</i> Mill.	3	4	1	2	4	3	*	*			*
<i>Spartium junceum</i> L.	1	1	0	0	1	1					*
<i>Thymus</i> sp.	1	1	0	0	1	1		*			
<i>Tilia rubra</i> DC.	20	28	13	26	33	27	*	*	*	*	*
<i>Tripleurospermum</i> sp.	4	6	0	0	4	3	*		*	*	
<i>Urtica dioica</i> L.	4	6	3	6	7	6	*		*	*	*
<i>Vaccinium myrtillus</i> L.	2	3	1	2	3	2		*	*	*	
<i>Vitis vinifera</i> L.	4	6	0	0	4	3	*		*		*
<i>Zea mays</i> L.	2	3	1	2	3	2	*	*	*		

Tablo 7. Tıbbi ve aromatik bitkilerin tedavi amaçlı kullanıldıkları rahatsızlıklara göre sayısal ve oransal dağılımı

Hastalıklar	Kadın		Erkek		Toplam	
	Kişi	(%)	Kişi	(%)	Kişi	(%)
Soğuk Algınlığı	34	48	22	43	55	46
Sindirim Sistemi Rahatsızlığı	14	20	6	8	18	15
Enfeksiyon	9	13	4	8	13	11
Yara/Çıban/Yanık	4	6	6	12	10	8
Ağrı Kesici	5	7	3	6	8	7
Kanser	4	6	4	8	8	7
İshal	3	4	3	6	6	5
Şeker Hastalığı	3	4	3	6	6	5
Sakinleştirici-Yatıştırıcı	6	8	0	0	6	5
Kansızlık	4	6	1	2	5	4
Solunum Sistemi Hastalıkları	4	6	1	2	5	4
Cilt Hastalıkları	1	1	3	6	4	3
Ağız kokusu	3	4	1	2	4	3
Ateş düşürücü	2	3	0	0	2	2
Karaciğer Rahatsızlığı	2	3	0	0	2	2
Kolesterol	2	3	1	2	3	2
Kurt Düşürücü	2	3	0	0	2	2

Kuvvet Verici	2	3	0	0	2	2
Balgam Söktürücü	2	3	1	2	3	2
Mayasıl	1	1	1	2	2	2
Nasır	1	1	1	2	2	2
Prostat	0	0	2	4	2	2
Romatizma Hastalığı	2	3	1	2	3	2
Süt Arttırıcı	2	3	0	0	2	2
Tansiyon Düşürücü	2	3	0	0	2	2
Uyku Bozukluğu	2	3	0	0	2	2
Zayıflatıcı	2	3	0	0	2	2
Kısırlık	1	1	0	0	1	1
Sarılık	1	1	0	0	1	1
Taş-Kum Düşürücü	1	1	1	2	1	1
Tiroit Hastalığı	1	1	0	0	1	1
Kadın Hastalıkları	1	1	0	0	1	1
Basur	1	1	0	0	1	1
Böbrek Hastalıkları	0	0	1	2	1	1

Bu bitki taksonlarının familyalara dağılımı ve yüzdeleri de belirlenmiştir. Takson sayısı bakımından en zengin familyalar sırasıyla: Rosaceae 8 takson (%14), Astereceae 5 takson (%7), Lamiaceae 5 takson (%9), Apiaceae 4 takson ve Ericaceae 4 takson (%5) şeklindedir (Şekil 4).

Şekil 4. Bitkilerin en fazla takson içeren familyalara göre sayısal ve oransal (%) dağılımı.

Anket uygulamaları sırasında meyve bahçelerinin tür, çeşitlilik ve sayı açısından zengin olduğu görülmüştür. Meyve bahçelerinin halkın kendi ihtiyacını karşılamak mı yoksa satışa konu etmek mi için oluşturulduğu tespit edilmeye çalışılmıştır (Şekil 5).

Şekil 5. Elma bahçeleri.

Uygulanan anketler sonucunda satışa konu edilen türlerin; armut, dut, elma, hurma, incir, fındık, ceviz, kiraz, şeftali ve üzüm olduğu tespit edilmiştir. Toplamda 7 ton civarında meyve satışı yapılmaktadır. Önceki yıllara göre toplam satış miktarında düşüş yaşanmıştır. Bunun nedeni köyün yakınında yer alan baraj yapım çalışmaları sırasında ortaya çıkan olumsuz etkilerden (patlatma, kimyasal gazlar vb.) kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ayrıca araştırmaya konu köylerde; marul, maydanoz, roka, dereotu, lahana, domates, salatalık gibi sebze üretimi ve satışı da yapılmaktadır. Seyitler köyündeki üreticiler genel olarak ilkbahar ve sonbahar dönemlerinde

serada üretim yapmaktadır. Genelde naylon örtülü seralar tesis edilmiştir. Bu seralarda başta biber, patlıcan olmak üzere diğer sebze türlerinin de üretimi yapılmaktadır.

Araştırma alanında, yöre halkı tarafından 39 familyaya ait 75 taksonun tıbbi ve aromatik amaçlarla halk ilacı olarak

kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu bitkilerin bilimsel ve yöresel adları, kullanılan kısımları, kullanım amaçları, UV Değeri ve kullanım şekilleri Tablo 8’de verilmiştir. Yörede doğal olarak yayılış gösterip, tıbbi ve aromatik amaçlarla kullanılan bazı önemli bitkiler Şekil 6’da verilmiştir.

Rhus coriaria

Thymus praecox

Hypericum perforatum

Cotinus coggygria

Ajuga chamaeptys

Asplenium trichomanes

Primula auriculata

Lythrum salicaria

Hypericum androsaemum

Şekil 6. Yöredeki bazı tıbbi ve aromatik bitkiler.

Tablo 8. Bitkilerin bilimsel ve yöresel isimleri, kullanılan kısımları, kullanım şekilleri, UV değeri, kullanım amacı ve kullanıldığı hastalıklar.

Familya	Bilimsel Adı	Yöresel Adı	Kullanılan Kısım	Uygulama Şekli-Hazırlama Şekli	UV Değeri	Kullanım Amacı	Kullanıldığı Hastalıklar
Cupressaceae	<i>Juniperus oxycedrus</i> L.	Ardıç	Yaprak	Dahilen-Haricen	0,008	Tıbbi	Mayasıl-Romatizma ve Soğuk algınlığı
Pinaceae	<i>Picea orientalis</i> (L.) Peterm.	Doğu Ladini Köknar, Gökknar	Reçine	Haricen	0,058	Tıbbi	Yara tedavisi ve mide rahatsızlığı
	<i>Pinus sylvestris</i> L.	Sarıçam, Çam Ağacı	Reçine	Dekoksiyon	0,058	Tıbbi	Solunum yolları hastalığı-Mide ülseri-Yara tedavisinde-Öksürük kesici ve nefes darlığı(astım)-Ağrı kesici
Amaryllidaceae	<i>Allium cepa</i> L.	Soğan	Soğan	Dekoksiyon	0,05	Tıbbi, Gıda	Ağrı kesici-Süt arttırıcı-Ateş düşürücü
	<i>Allium sativum</i> L.	Sarımsak	Soğan	Dahilen	0,05	Tıbbi, Gıda	Ağrı kesici-Yüksek tansiyonu düşürme
Anacardiaceae	<i>Anethum graveolens</i> L.	Dereotu, Cismat	Toprak üstü kısım	Dahilen	0,016	Tıbbi, Gıda	Balgam söktürücü-Tiroit hastalığı
	<i>Rhus coriaria</i> L.	Sumak	Meyve	Dekoksiyon	0,025	Tıbbi	Ağız yaraları-Sindirim düzenleme -Zayıflama
Apiaceae	<i>Coriandrum sativum</i> L.	Kinzi, kişniş	Toprak üstü kısım	Dahilen	0,058	Tıbbi, Gıda	Enfeksiyon-Vücut güçlendirici
	<i>Ferula szowitsiana</i> DC.	Çakşır otu, Çaşur	Toprak üstü kısım	Dekoksiyon	0,008	Tıbbi, Gıda	Soğuk algınlığı- İştah açıcı
	<i>Foeniculum vulgare</i> Mill.	Rezene	Toprak üstü kısım	Dekoksiyon	0,05	Tıbbi, Gıda	Süt arttırıcı
	<i>Petroselinum crispum</i> (Mill.) Fuss	Maydanoz	Toprak üstü kısım	Kaynatma, İnfüzyon	0,2	Tıbbi, Gıda	Toksinleri vücuttan atma- İdrar söktürücü-Baş ağrısı-Böbrek hastalıkları
Asteraceae	<i>Cichorium intybus</i> L.	Hindiba	Toprak üstü kısım	Dahilen	0,016	Tıbbi	Karaciğer rahatsızlığı
	<i>Helianthus tuberosus</i> L.	Yer elması, Havlican	Rizom	Dekoksiyon	0,008	Tıbbi, Gıda	Soğuk algınlığı-Kuvvet verici
	<i>Helichrysum arenarium</i> (L.) Moench	Altın otu, Ölmezçiçek	Toprak üstü kısım	Dekoksiyon	0,008	Tıbbi	Mide rahatsızlıkları
	<i>Tripleurospermum sp.</i>	Papatya	Çiçek	İnfüzyon	0,033	Tıbbi	Sakinleştirici-yatıştırıcı-Uyku bozukluğu
	<i>Tussilago farfara</i> L.	Öksürük otu	Çiçek	İnfüzyon	0,008	Tıbbi	Soğuk algınlığı
Asparagaceae	<i>Ruscus aculeatus</i> L.	Tavşan memesi	Meyve	Dahilen	0,008	Tıbbi	Sindirim sistemi rahatsızlığı
Aspleniaceae	<i>Asplenium ceterach</i> L.	Dalak otu	Toprak üstü kısımları	İnfüzyon	0,008	Tıbbi	Sindirim sistemi rahatsızlığı
Brassicaceae	<i>Brassica oleracea</i> L.	Lahana, Pancar	Toprak üstü kısım	Dekoksiyon	0,05	Tıbbi, Gıda	Çıban-Basur-İltihap söktürücü
	<i>Eruca vesicaria</i> (L.) Cav.	Roka	Toprak üstü kısım	Dahilen	0,033	Tıbbi, Gıda	Kanser

Cornaceae	<i>Cornus mas</i> L.	Kızılıçık	Meyve	Dahilen	0,108	Tıbbi, Gıda	Kansızlık-İshal
Cucurbitaceae	<i>Cucumis sativus</i> L.	Salatalık, Hıyar	Meyve	Dahilen	0,041	Tıbbi, Gıda	Cilt hastalıkları
	<i>Cucurbita maxima</i> Duchesne	Kabak	Meyve	Dahilen	0,033	Tıbbi, Gıda	Kurt düşürücü-Kabızlık-Prostat-Kısırlık
	<i>Momordica charantia</i> L.	Kudret narı	Meyve	Dahilen	0,008	Tıbbi, Gıda	Karaciğer yağlanması
Ebenaceae	<i>Diospyros lotus</i> L.	Hurma,Kara hurma	Meyve	Dahilen	0,05	Tıbbi, Gıda	Hazımsızlık-Kabızlık
Ericaceae	<i>Vaccinium myrtillus</i> L.	Ayı üzümü, Likapa	Meyve	Dahilen	0,025	Tıbbi, Gıda	Kabızlık-Taş düşürme
	<i>Rhododendron ponticum</i> L.	Orman gülü,	Yaprak	İnfüzyon	0,008	Tıbbi	Romatizma ağrıları giderici-İdrar söktürücü
	<i>Rhododendron ungueri</i> Trautv.	Kumar,					
	<i>Rhododendron caucasicum</i> Pall.	Beyaz kumar, Dağ kumarı					
Euphorbiaceae	<i>Euphorbia spp.</i>	Sütlü ot, Sütlegeñ	Toprak üstü kısım	Haricen,özsuyu	0,008	Tıbbi	Mantar hastalıkları
Fabaceae	<i>Spartium junceum</i> L.	Katırkuyruğu, Katırtırnağı	Yaprak	İnfüzyon	0,008	Tıbbi	Sindirim sistemi rahatsızlığı
Hypericaceae	<i>Hypericum perforatum</i> L.	Sarı kantaron	Toprak üstü kısım	Dahilen, İnfüzyon	0,008	Tıbbi	Romatizma rahatsızlığı- Yaraların tedavisi
Juglandaceae	<i>Juglans regia</i> L.	Ceviz	Meyve, Meyve iç zarı, Tohum	Kaynatma	0,066	Tıbbi, Gıda	Saç dökülmesini engelleme-Saç gürleştirme- Öksürük tedavisi
Lamiaceae	<i>Mentha longifolia</i> (L.) Huds.	Nane	Toprak üstü kısım	Dekoksiyon, Kaynatma	0,108	Tıbbi, Gıda	Ağız kokusu-Soğuk algınlığı-Hazımsızlık
	<i>Rosmarinus officinalis</i> L.	Biberiye	Toprak üstü kısım	Dekoksiyon	0,016	Tıbbi, Gıda	Sakinleştirici-yatıştırıcı
	<i>Salvia fruticosa</i> Mill.	Adaçayı, dağ çayı	Çiçek, Yaprak	Dekoksiyon, Demleme	0,033	Tıbbi	İdrar yolu enfeksiyonu- Bağırsaklardaki gazı giderme-Kabızlık-Stres kaynaklı uykusuzluk- Sakinleştirici-yatıştırıcı
	<i>Satureja hortensis</i> L. <i>Satureja spicigera</i> (K.Koch) Boiss.	Çorbakekiği, Kondar, kondar	Toprak üstü kısım	İnfüzyon	0,008	Tıbbi, Gıda	Soğuk algınlığı - Öksürük kesici
	<i>Raphanus sativus</i> L.	Turp	Rizom	Süzdürme	0,125	Tıbbi, Gıda	Solunum sistemi hastalıkları-Öksürük kesici
	Lauraceae	<i>Laurus nobilis</i> L.	Defne	Yaprak	İnfüzyon	0,008	Tıbbi
Linaceae	<i>Linum usitatissimum</i> L.	Keten	Tohum	Dahilen	0,016	Tıbbi	Sindirim sistemi bozukluğu
Lythraceae	<i>Punica granatum</i> L.	Nar	Meyve	İnfüzyon	0,016	Tıbbi, Gıda	Kolesterol-Öksürük kesici-Kanser

Malvaceae	<i>Althaea hirsuta</i> L.	Gülhatmi, Hatmi çiçeği, Molok	Yaprak	Dekoksiyon	0,016	Tıbbi	Öksürük tedavisi
	<i>Malva sylvestris</i> L.	Ebegümeçi	Toprak üstü kısım	Dekoksiyon	0,016	Tıbbi	Mayasıl tedavisi-Şeker hastalığı
	<i>Tilia rubra</i> subsp. <i>caucasica</i> (Rupr.) V.Engl.	Ihlamur	Çiçekleri, Yaprakları	Dekoksiyon, Kaynatma	0,275	Tıbbi, Gıda	Soğuk algınlığı-Öksürük tedavisi- Cilt sağlığı, Göğüs yumuşatma- Balgam söktürücü
Moraceae	<i>Ficus carica</i> L.	İncir	Meyve	Dahilen	0,016	Tıbbi, Gıda	Sindirim sistemi bozukluğu
	<i>Morus alba</i> L.	Ak Dut	Meyve	Dahilen	0,033	Tıbbi, Gıda	Behçet hastalığı ve kanser tedavisi-Kansızlık
	<i>Morus nigra</i> L.	Kara Dut	Meyve	Dahilen	0,033	Tıbbi, Gıda	Behçet hastalığı ve kanser tedavisi-Kansızlık
Oleaceae	<i>Olea europaea</i> subsp. <i>europaea</i> L.	Zeytin	Yaprak	Dekoksiyon	0,05	Tıbbi, Gıda	Şeker hastalıkları-Yanık tedavisi-Nasır-Kolesterol
Plantaginaceae	<i>Plantago major</i> subsp. <i>major</i> L. <i>Plantago lanceolata</i> L.	Yedi damar otu, Damarlı ot, Balazga	Yaprak	İnfüzyon- Demleme	0,116	Tıbbi	Ödem boşaltma-Mide ağrısı-Mantar tedavisi-İdrar sökücü- İltihap sökücü-İdrar yolları enfeksiyonu
Poaceae	<i>Elymus repens</i> (L.) Gould	Ayrıkotu	Toprak üstü kısım	Dekoksiyon	0,008	Tıbbi	Çapak temizleme ve sarılık
	<i>Anthoxanthum nitens</i> (Weber) Y.Schouten & Veldkamp	Şeker otu	Toprak üstü kısım	İnfüzyon	0,008	Tıbbi	Diyabet hastalıkları
	<i>Zea mays</i> L.	Mısır	Stilus (püskül)	Dekoksiyon	0,025	Tıbbi, Gıda	Taş düşürücü-Mide rahatsızlığı
Polygonaceae	<i>Rumex</i> spp.	Efelek	Yaprak	İnfüzyon	0,033	Tıbbi, Gıda	İştah açıcı-süt arttırıcı-ışhal-kabızlık
Portulacaceae	<i>Portulaca oleracea</i> L.	Semizotu	Toprak üstü kısım	Dahilen	0,008	Tıbbi, Gıda	Kuvvet verici
Ranunculaceae	<i>Nigella sativa</i> L.	Çörek otu	Toprak üstü kısım	Dahilen	0,008	Tıbbi, Gıda	Sindirim sistemi rahatsızlığı
Rosaceae	<i>Alchemilla compactilis</i> Juz.	Aslanpençesi	Toprak üstü kısım	Dekoksiyon	0,008	Tıbbi	Adet düzensizliği
	<i>Rubus sanctus</i> Schreb.	Böğürtlen	Meyve, Kök	Dahilen	0,008	Tıbbi, Gıda	Şeker hastalığında
	<i>Malus domestica</i> Borkh.	Elma	Meyve, Meyve sapı	Dekoksiyon	0,016	Tıbbi, Gıda	Soğuk algınlığı-Öksürük tedavisi
	<i>Prunus armeniaca</i> L.	Kayısı	Meyveleri, Meyve sapı	Dekoksiyon	0,016	Tıbbi, Gıda	Kabızlık
	<i>Rosa canina</i> L.	Kuşburnu	Meyve	Dekoksiyon	0,041	Tıbbi, Gıda	Solunum sistemi hastalıkları-Soğuk algınlığı-Basur
	<i>Rosa canina</i> L.	Kuşburnu	Meyve	Dekoksiyon	0,041	Tıbbi, Gıda	Solunum sistemi hastalıkları-Soğuk algınlığı-Basur
	<i>Mespilus germanica</i> L.	Muşmula, Yenidünya	Meyve	Dahilen	0,008	Tıbbi, Gıda	İshal

	<i>Cydonia oblonga</i> Mill.	Ayva	Meyve, Meyve sapı, Çekirdek	Kaynatma- Dekoksasyon	0,15	Tıbbi, Gıda	Öksürüğü kesici-Boğaz ağrısı-Soğuk algınlığı- Romatizma
Rutaceae	<i>Citrus reticulata</i> Blanco	Mandalina	Meyve	Dahilen	0,025	Tıbbi, Gıda	Soğuk algınlığı
Solanaceae	<i>Solanum lycopersicum</i> L.	Domates	Meyve	Dahilen	0,008	Tıbbi, Gıda	Nasır
	<i>Solanum tuberosum</i> L.	Patates, Kartopi	Yumru	Dahilen	0,008	Tıbbi, Gıda	İshal
Theaceae	<i>Camellia sinensis</i> (L.) Kuntze	Çay	Yaprak	Dahilen	0,008	Tıbbi, Gıda	İshal
Urticaceae	<i>Urtica dioica</i> L.	Isırgan, Cinçar, Genzik	Toprak üstü kısım	Dekoksasyon- Demleme	0,058	Tıbbi, Gıda	Öksürüğü kesici- Romatizma ağrılarında- Kanser-Prostat tedavisi- Saç güçlendirme ve arttırma
Vitaceae	<i>Vitis gmelinii</i> Buttler	Beyaz üzüm, Asma, Deli asma	Meyve	Pekmez	0,033	Tıbbi, Gıda	Mide rahatsızlığı- Kansızlık
	<i>Vitis vinifera</i> L.	Asma, Siyah üzüm	Meyve	Pekmez	0,033	Tıbbi, Gıda	Mide rahatsızlığı- Kansızlık
Zingiberaceae	<i>Curcuma longa</i> L.	Zerdeçal	Rizom	Macun	0,016	Tıbbi, Gıda	Kanser
	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	Zencefil	Rizom	Macun- Demleme	0,05	Tıbbi, Gıda	Zayıflatıcı-Öksürük kesici-Soğuk algınlığı

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Artvin ilinde yayılış gösteren 2727 bitkiden 350 adedi tıbbi ve aromatik özelliktedir (Eminağaoğlu, 2015). Beşpare köylerinde tıbbi ve aromatik amaçlarla yararlanılan doğal bitki sayısı 30 olup, 45 farklı kültür bitkisinden de aynı amaçlarla yararlanılmaktadır.

Çalışmamız sonucunda tespit ettiğimiz bitkilerden doğal olarak yörede yetişmekte olanlar dışında diğerleri kültür bitkisi olarak yetiştirilmekte ya da pazar, manav, market veya aktardan satın alınarak tüketilmektedir.

Köylerde bulunan ve yaygın olarak kullanıma sahip olan bitkilerin sırasıyla ıhlamur, ısırgan ve maydanoz oldukları görülmektedir. Bu bitkileri kişniş, köndar ve nane izlemektedir. Yine köylerde halk ilacı olarak kullanılan nane, köndar, kekik bitkileri baharat olarak da kullanılmaktadır.

Yemeklik (turşu, reçel, marmelat, şerbet vs.) olarak en fazla kullandıkları bitki türlerinin kişniş, maydanoz, semizotu, ısırgan, dereotu, roka, üzüm ve kızılçık olduğu tespit edilmiştir. Yörede bitkilerin tedavi amacıyla bazı besi hayvanlarına (hastalandıklarında, daha iyi süt, yağ

elde etmek için) özellikle en fazla yedirilen bitki türlerinin lahanaya, yonca, şeker küspesi, mısır kırması ve arpa olduğu tespit edilmiştir.

Yöre halkının kendine özgür bitki kurutma teknikleri kullandıkları ve bitkileri konserve yaparak sakladıkları görülmüştür (Şekil 7, 8).

Şekil 7. Yerel bitkisel ürünler.

Şekil 8. Yerel bitkisel ürünler.

Yörede hastalanan besi hayvanlarını tedavi etmek ve süt verimini artırmak için en fazla lahana, yonca, şeker küspesi, mısır kırmısı ve arpadan yararlandıkları tespit edilmiştir.

Tıbbi ve aromatik bitkilerden tedavi amacıyla en çok yararlanılan hastalıkların; soğuk algınlığı, sindirim sistemi rahatsızlığı ve enfeksiyona bağlı rahatsızlıkların olduğu tespit edilmiştir.

Bitkilerin dahilen hazırlanma şekli genellikle infüzyon ve dekoksyon iken, lapa veya macun şeklinde de hazırlanıp kullanıldıkları saptanmıştır.

Aynı bitkinin farklı kısımlarının, farklı hastalık tedavilerinde kullanıldığı, bunun nedeninin ise bitkilerin içerdikleri etken maddelerin farklı bitki kısımlarında farklı olacağı husundaki inanıştır.

Araştırma sonucu tespit edilen hastalıklar 10 kategoride incelenmiştir. Yüksek FIC değerleri bitkilerin o kategori için daha fazla kullanıldığını, düşük FIC değerleri ise bitki kullanımının daha az olduğunu göstermektedir. FIC değerleri soğuk algınlığı kategorisinde bitki kullanım oranının 0,77 değeriyle en yüksek olduğunu, en az değerin ise 0,17 ile sindirim sistemi rahatsızlığı olduğunu göstermiştir (Tablo 9).

Yerel halkın her hastalık kategorisinde en çok kullandığı, en önemli bitkiler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla bitkinin hastalık için kullanım oranının fazla ya da az olduğunu gösteren FL değerleri hesaplanmıştır. FL değerinin yüksek olması, bitkinin kullanılan hastalık için kullanım oranının daha fazla olduğunu göstermektedir. Bitkilerin FL değerleri; Soğuk algınlığı için *Tilia rubra* (FI = 60), *Rosa canina* (FI = 75), Sindirim sistemi rahatsızlığı için

Plantago major (FI= 77), *Petroselinum crispum* (FI=84), Yara/Çıban/Yanıklar için *Pinus sylvestris* (FI= 70), *Brassica oleracea* (FI= 60), *Rhus coriaria* (FI=30), Şeker Hastalığı tedavisi için *Olea europaea* (FI=100), Enfeksiyonlar için *Plantago major* (FI=75), Kansızlık *Cornus mas* (FI=100), *Morus nigra* (FI=100), Ağrı kesici olarak *Allium sativum* (FI=75), (FI=100), Kanser tedavisi ve önlemek için *Eruca vesicaria* (FI=50) , *Urtica dioica* (FI=87), Sakinleştirici-yatıştırıcı olarak ise *Tripleurospermum* sp. (FI=67) şeklinde hesaplanmıştır.

Tablo 9. Bilgilendirici Fikir Birliği Faktörü (FIC).

No	Hastalık Kategorileri	Bilgi alınan kişi sayısı	%	FIC
1	Soğuk Algınlığı	55	42,0	0.77
2	Enfeksiyon	13	10,0	0.66
3	Ağız kokusu	4	3,05	0.66
4	Şeker hastalığı	6	4,5	0.6
5	Sakinleştirici-Yatıştırıcı	6	4,5	0.6
6	Yara/Çıban/Yanık	10	7,6	0.5
7	Kansızlık	5	3,8	0.5
8	Ağrı kesici	8	6,1	0.28
9	Kanser	8	6,1	0.28
10	Sindirim Sistemi Rahatsızlığı	18	13,7	0.17

Bu çalışma ile yakın alanlarda yapılan benzer çalışmalarda tespit edilen tıbbi ve aromatik bitki sayısı karşılaştırıldığında; 195 takson ile Köse Dağları (Gümüşhane) (Kandemir & Beyazoğlu, 2002) birinci sırada, bu çalışma ise 75 takson ile dördüncü sıradadır (Şekil 9).

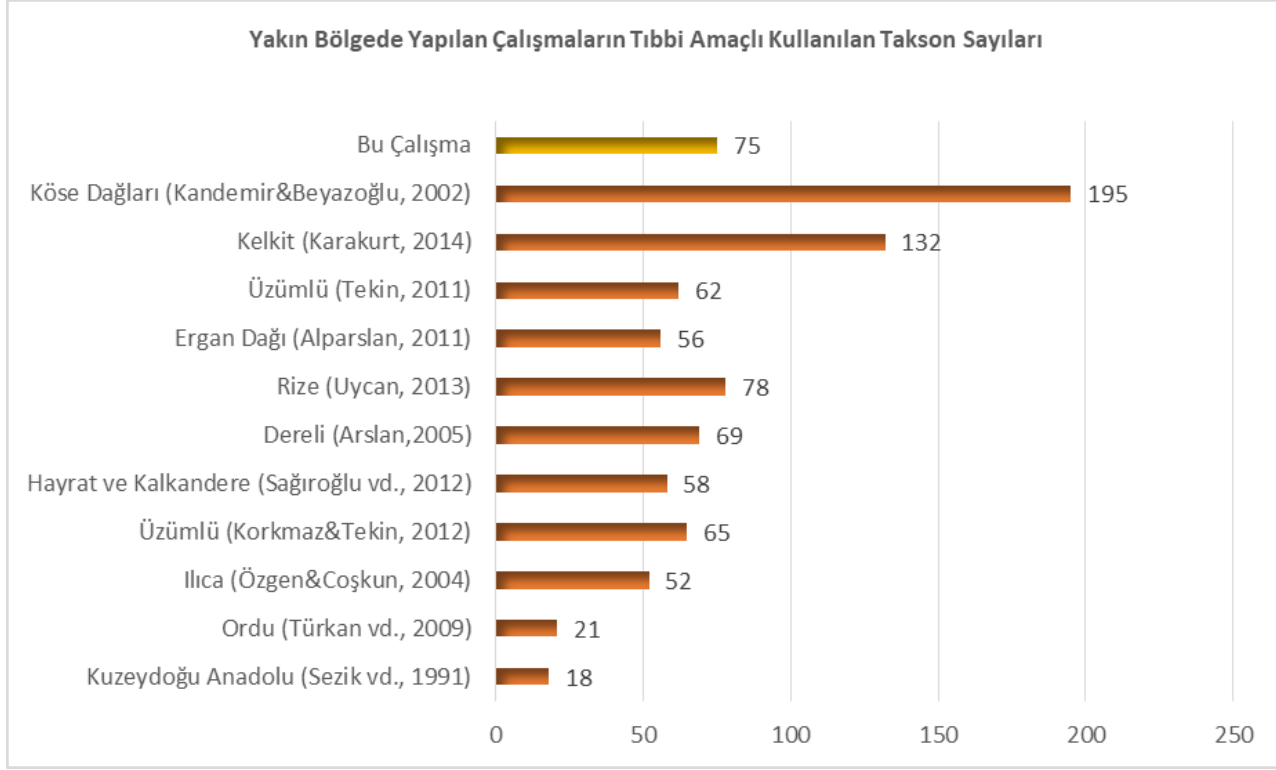
Yapılan yerel halk anketine katılanların % 59'u kadın, %41'i erkektir. Akbulut & Bayramoğlu (2014) ve Hatay/Antakya bölgesinde Güzelşemme, (2014) tarafından yapılan çalışma ile bu çalışma benzerlik göstermektedir.

Ankete katılan 120 kişinin 49'u erkek, 71'i kadın katılımcılardan oluşmaktadır. Bu katılımcıların 10'u 20- 30 yaş arasında, 10'u 30-40 yaş arasında, 33'ü 40-50 yaş arasında, 67 kişide 50 yaş ve üzerinde katılımcılardır.

Yerel halk anketleri sonucunda katılımcıların %8'inin 20-30 yaş grubunda, %8'inin 30-40 yaş grubunda, %28'inin 40-50 yaş grubunda, %56'sının ise 50 yaş üstü grubunda olduğu tespit edilmiştir. Türkiye genelinde yapılan bir çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiş, katılımcıların %40'ünün (374) 18-32 yaş grubunda, %36'sının (341) 33-47

yaş grubunda, %18'inin (164) 48-60 yaş grubunda ve %5'sinin (53) 60 yaş üzeri grupta yer aldığı tespit edilmiştir (Akbulut & Bayramoğlu, 2014). Hatay/Antakya bölgesinde yapılan bir çalışmaya göre ise katılımcıların %4'ünün 18-28 yaş grubunda, %12'si 29-39 yaş grubunda, %24'ü 40-50 yaş grubunda, %61'i 50 yaş üstü grupta yer almaktadır (Güzelşemme, 2014).

Ankete katılanların eğitim durumları değerlendirildiğinde; %3'ü üniversite, %8'i lise, %13'ü ortaokul %70'i ilkokul mezunu olduğu tespit edilmiştir. Hatay/Antakya bölgesinde yapılan çalışmaya göre katılımcıların %62'sinin okur-yazar olmadığı, %21'inin ilkokul, %7'sinin ortaokul, %4'ünün lise, %4'ünün üniversite, %2'sinin lisansüstü olduğu belirtilmektedir (Güzelşemme, 2014).

Şekil 9. Yakın bölgelerde yapılan çalışmalarda saptanan tıbbi amaçlı kullanılan bitki sayıları.

İnsanlar eskiden günümüze bitkileri şifa kaynağı olarak kullanmaktadır. Bilim ve teknolojiyle beraber bu faydalanmanın boyutu artmıştır. Bitkisel kaynakların tüketimi yöre halkının kullanımının yanında, farklı endüstri kollarında da (ilaç, gıda, temizlik, kozmetik vb.) kullanılmaktadır. Halk tarafından kullanılan tıbbi bitkilerin standardına uygun olarak kullanılması gerekmektedir. Tıbbi ve aromatik bitkileri bilinçsiz ve kontrolsüz şekilde tüketmek olumsuz sonuçlar doğurabilir ve zehirlenmelere hatta ölümlere yol açabilir. Bu sebeple bitkisel halk ilaçlarının kuvvetli zehirli alkoloitler içerebileceği konusunda yöre halkı bilgilendirilmeli, bitkilerin bilinçsizce, aşırı ve uzun süreli halk ilacı olarak kullanılmasına engel olunmalıdır.

Tıbbi bitkilere olan ilginin giderek artması, beraberinde bitkilerin kontrolsüz ve aşırı toplanmasına bağlı olarak, bitki kaynaklarının tahribi ve yok olması sorunu doğurabilir. Bu nedenle hem bitkisel kaynakların

korunması hem de düzenli ve sürekli bir faydalanmanın sağlanabilmesi için gerekli tedbirlerin alınması, envanter çalışmalarının yapılması, detaylı biyokimyasal çalışmaların ve kültüre alma faaliyetlerinin başlatılması büyük bir önem arz etmektedir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma, Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, Orman Botaniği Bilim dalında yürütülen Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir. Arazi çalışmalarının gerçekleştirilmesinde önemli katkılar sağlayan "Beşpare Artvin'de Ekoköy Olma Yolunda Projesi"ne finansal destek veren DOKA'ya teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

Abe R, Ohtani K (2013). An ethnobotanical study of medicinal plants and traditional therapies on Batan Island, the Philippines *Journal*

- of *Ethnopharmacology* 145(2): 554-565. doi: [10.1016/j.jep.2012.11.029](https://doi.org/10.1016/j.jep.2012.11.029).
- Akbulut S, Bayramoglu MM (2014). Reflections of Socio-Economic and Demographic Structure of Urban And Rural on the Use of Medicinal and Aromatic Plants: The Sample of Trabzon Province. *Studies on EthnoMedicine* 8(1): 89-100.
- Albuquerque UP, Lucena RFP, Montero JM, Florentino ATN, Almeida CF (2006). Evaluating two quantitative ethnobotanical techniques. *Ethnobotany Research and Applications* 4: 51-60.
- Alparslan Z (2011). Ergan Dağı'nın (Erzincan) Etnobotanik Özellikleri, Erzincan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan.
- Arslan Ö (2005). Dereli (Giresun) Yöresinin Geleneksel Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkileri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul.
- Baytop T (1999) Türkiye'de Bitkilerle Tedavi (Geçmişte ve Bugün), İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2.baskı, 316s.
- Çakılcıoğlu U, Türkoğlu İ, Kürşat M (2007). Harput (Elazığ) ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi* 5 (2): 22-28.
- Davis PH (ed) (1965-1985). Flora of Turkey and the East Aegean Islands, Vols. 1-9. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Davis PH, Mill RR, Tan K (1988). Flora of Turkey and the East Aegean Islands, Vol. 10. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Davis, PH, Harper PC, Hedge IC (1971). Plant life of south-west Asia. Edinburgh: The Botanical Society of Edinburgh.
- Demirtürk Y (1990). Tıbbi Bitkilerimizin Değerlendirilmesi, *Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi* 53: 12-16.
- DMİ (2018) T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Artvin 1949-2018 İklim Verileri, Ankara.
- Eminagaoglu Ö, Anşın R (2003). The Flora of Hatila Valley National Park and its Close Environs (Artvin). *Turkish Journal of Botany* 27 (1): 1–27.
- Eminağaoğlu Ö, Tepe B, Yumrutas O, Akpulat HA, Daferera D, Polissiou M, Sokmen A. (2007). The in vitro antioxidative properties of the essential oils and methanol extracts of *Satureja spicigera* (K. Koch.) Boiss. and *Satureja cuneifolia* Ten. *Food chemistry* 100 (1): 339-343.
- Eminağaoğlu Ö (2009) The Plant Diversity of Tekkale-Çevreli and Cemketen Villages (Yusufeli, Artvin). *Batumi Botanical Garden Bulletin* 33: 152-159.
- Eminağaoğlu Ö, Akyıldırım Beğen H, Aksu G (2018) Karadağ florası (Yusufeli, Artvin-Türkiye). *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* 19 (1): 93-113.
- Eminağaoğlu Ö, Anşın R (2004) Flora of the Karagöl-Sahara National Park (Artvin) and Its Environs. *Turkish Journal of Botany* 28 (6): 557-590.
- Eminağaoğlu Ö, Göktürk T, Akyıldırım Beğen H (2017). Traditional uses of medicinal plants and animals of Hatila Valley National Park, Artvin. *Biological Diversity and Conservation* 10 (3): 26-35.
- Eminağaoğlu Ö, Göktürk T, İskender H, Eminağaoğlu Z, Turgut H, Erşen Bak F, Yüksel E, Gültekin H, Bayyurt G, Akay A, Akhanlı İ (2020). Beşpare Artvin'de Ekoköy Olma Yolunda Projesi, DOKA Projesi Sonuç Raporu, Artvin.
- Eminağaoğlu Ö, Kutbay HG, Özkan ZC, Ergül A (2008) Flora of the Camili Biosphere Reserve Area (Borçka, Artvin, Turkey). *Turkish Journal of Botany* 32 (1): 43-90.
- Eminağaoğlu Ö, Yüksel E, Akyıldırım Beğen H (2018b). Flora of the Hod Valley (Artvin, Turkey). *International Journal of Ecosystems and Ecology Science* 8 (2): 273-282.
- Eminağaoğlu Ö (2012). Artvin'de Doğa Mirası, Camili'nin Doğal Bitkileri, İstanbul: Promat, 376 s. ISBN:978-605-359-936-4.
- Eminağaoğlu, Ö (2005). Şavşat (Artvin) Yöresinin Tıbbi ve Ekonomik Bitkileri. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* 55: 87–111.
- Eminağaoğlu Ö (2015). Artvin'in Doğal Bitkileri (Native Plants of Artvin). İstanbul: Promat, 456 s. ISBN:978-605-030-854-9.
- Erenler R, Nusret G, Elmastaş M, Eminağaoğlu Ö (2019). Evaluation of antioxidant capacity with total phenolic content of *Galanthus krasnovii* (Amaryllidaceae). *Turkish Journal of Biodiversity* 2(1): 13–17. doi:[10.38059/biodiversity.526833](https://doi.org/10.38059/biodiversity.526833)
- Friedman J, Yaniv Z, Dafni A, Palewitch D (1986). A preliminary classification of the healing potential of medicinal plants, based on a rational analysis of an ethnopharmacological field survey among Bedouins in the Negev desert. Israel. *Journal of Ethnopharmacology* 16: 275-287.
- Genç N, Yıldız I, Karan T, Eminagaoglu Ö, Erenler R (2019). Antioxidant activity and total phenolic contents of *Galanthus woronowii* (Amaryllidaceae). *Turkish Journal of Biodiversity* 2(1): 1–5. doi:[10.38059/biodiversity.515111](https://doi.org/10.38059/biodiversity.515111)
- Güner A, Aslan S, Ekim T, Vural M, Babaç MT (edlr.) (2012). Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler), İstanbul: Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını.
- Güner A, Özhatay N, Ekim T & Başer KHC (2000). Flora of Turkey and the East Aegean Islands (Suppl. 2), Vol. 11. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Güneş F, Özhatay N (2011). An ethnobotanical study from Kars (Eastern) Turkey. *Biological Diversity and Conservation* 4 (1): 30-41.
- Güzelşemme M (2014). Antakya'da Kullanılan Tıbbi Bitkiler İle Yabani Gıda Bitkileri, Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Hatay.
- Heinrich M, Ankli A, Frei B, Weimann C, Sticher O (1998). Medicinal plants in Mexico: Healers' consensus and cultural importance. *Social Science & Medicine* 47: 1859-1871.
- Hossain U, Rahman MO (2018). Ethnobotanical uses and informant consensus factor of medicinal plants in Barisal district, Bangladesh. *Bangladesh Journal of Plant Taxonomy* 25(2): 241-255.
- Kandemir A, Beyazoğlu O (2002). Köse Dağları'nın (Gümüşhane) Tıbbi ve Ekonomik Bitkileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 6(3): 108-118.
- Karaköse M, Akbulut S, Özkan ZC (2019). Ethnobotanical study of medicinal plants in Torul district, Turkey. *Bangladesh Journal of Plant Taxonomy* 26 (1): 29-37.
- Karakurt E (2014). Kelkit (Gümüşhane) İlçesinin Etnobotanik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzincan.
- Kendir G, Güvenç A (2010). Etnobotanik ve Türkiye'de Etnobotanik Çalışmalara Genel Bir Bakış, *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi* 30: 49- 80.
- Korkmaz M, Tekin S (2012). Üzümlü (Erzincan) İlçesi'nde Gıda Olarak Tüketilen Doğal Bitkiler, 21. Ulusal Biyoloji Kongresi, Ege Üniversitesi, PB–181, 03–07 Eylül, İzmir.
- Özgen U, Kaya Y, Coşkun M (2004). Ethnobotanical Studies in The Villages of The District, of Ilıca (Province Erzurum), Turkey. *Economic Botany* 58(4): 691-696.
- Polat R (2010). Havran ve Burhaniye (Balıkesir) Çevresinde Tarımsal Biyoçeşitlilik ve Etnobotanik Araştırmaları, Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.

- Polat R, Satıl F (2012). An ethnobotanical survey of medicinal plants in Edremit Gulf (Balıkesir-Turkey). *Journal of Ethnopharmacology* 139: 626–641.
- Sağiroğlu M, Arslantürk A, Akdemir ZK, Turna M (2012). An ethnobotanical survey from Hayrat (Trabzon) and Kalkandere (Rize/Turkey). *Biological Diversity and Conservation* 5(1): 31-43.
- Saraç DU, Özkan ZC, Akbulut S (2013). Rize İlinin Etnobotanik Özellikleri. *Biological Diversity and Conservation* 6 (3): 57-66.
- Sezik E, Tabata M, Yeşilada E, Honda G, Goto K, Ikeshiro Y (1991). Traditional Medicine in Turkey I. Folk Medicine in Northeast Anatolia, *Journal of Ethnopharmacology* 35: 19-196.
- Tekin S (2011). Üzümlü (Erzincan) İlçesinin Etnobotanik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzincan.
- Tepe B, Eminagaoglu Ö, Akpulat HA, Aydın E (2007). Antioxidant potentials and rosmarinic acid levels of the methanolic extracts of *Salvia verticillata* (L.) subsp. *verticillata* and *S. verticillata* (L.) subsp. *amasiaca* (Freyn). *Food Chemistry* 100 (3): 985-989.
- Trotter RT, Logan MH (1986). Informant census: A new approach for identifying potentially effective medicinal plants. In: Etkin, L.N. (Ed.), *Plants in indigenous medicine and diet*. Routledge, Bedford Hill, NY, pp. 91–112.
- Türkan Ş, Malyer H, Özyayın S, Tümen G (2006). Ordu İli ve Çevresinde Yetişen Bazı Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri, *Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, Isparta.
- Uycan Saraç D (2013). Rize İli Etnobotanik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, Trabzon.
- Walter H (1956). Kurak Zamanların Tesbitinde Esas Olarak Kullanılacak Klimogram, (Çev. S.Uslu), *İÜ Orman Fakültesi Dergisi*, Seri B, 8: 2.
- Yeşil Y (2007). Kürecik (Akçadağ/Malatya) Bucağında Etnobotanik Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yüksel E, Eminağaoğlu Ö (2017). Flora of the Kamilet Valley (Arhavi, Artvin, Turkey). *International Journal of Ecosystems and Ecology Science* 7(4): 905-914.